

**CAHİT SITKI TARANCI'NIN ŞİİRLERİNDE ÇOCUK
EDEBİYATINA KAYNAKLIK EDEN TÜRLERİN
KULLANILMASI**

*Erol OGUR**

ÖZET

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin önemli isimlerinden biri olan Cahit Sıtkı Tarancı, sadece çocuklar için şiir yazmamıştır. Şair, bazı şiirlerinde çocuk duyusunu ve duyarlılığını başarılı şekilde yansıtmaktadır. Cahit Sıtkı Tarancı, çocuk edebiyatına kaynaklık eden masal, tekerleme gibi türlerden yararlanarak da şiirler kaleme almıştır. Bu şiirlerde dil ve üsluptaki sadelik dikkat çekmektedir. Cahit Sıtkı Tarancı'nın bazı şiirlerinde, çocukluk hatıralarından ya da kendisindeki çocuk ruhu ve duyusundan kaynaklanan imajlar ve söyleyişler görülmektedir. Cahit Sıtkı Tarancı'nın çocuklar için uygun şiirleri tespit edilerek bu şiirler masal, tekerleme gibi türlerle gösterdiği ilgi ve yakınlıklar yönünden sınıflandırılmıştır. Cahit Sıtkı Tarancı'nın bu çalışmada tespit edilen şiirleri, çocuk edebiyatına kaynaklık etmesi yönünden önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cahit Sıtkı Tarancı, çocuk edebiyatı, çocuk şiiri, masal, tekerleme.

**THE INSTANCES OF CHILDREN LITERATURE
GENRES IN CAHIT SITKI TARANCI'S POETRY**

ABSTRACT

Cahit Sıtkı Tarancı, one of the most significant poets of the republican period, has not written his poems merely for children. However, the poet successfully

* Dr., Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü,
ogur@uludag.edu.tr

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

reflects the emotionality and the sentimentality of children in his poems. Cahit Sıtkı Tarancı has also produced poems by making use of the fundamental genres of the child literature such as tales and nursery rhymes. The simplicity of the tone and the style of the poems is very significant. In some of Cahit Sıtkı Tarancı's poems, there are cases of childhood memories or images and phrases that arise from the child soul and emotionality of the author himself. Cahit Sıtkı Tarancı's. In this study the poems of Cahit Sıtkı Tarancı which are suitable for children were first determined and later these poems were classified into groups with regards to their connection and similarity to tales and nursery rhymes genres. The poems of Cahit Sıtkı Tarancı that were defined to be beneficial for children in this study have a great importance for providing new sources to the child literature.

Giriş

Cahit Sıtkı Tarancı'nın ilk şiirleri Galatasaray Lisesinde okuduğu yıllarda lisenin *Akademi* adıyla çıkan dergisi yanında, *Muhit* ve *Servet-i Fünun* dergilerinde görülür. Şiiri "kelimelerle güzel şekiller kurma sanatı"¹ olarak gören Tarancı, Fransız şiirinden gelen etkilerle şiirde ses, şekil ve kelime meselesine önem vermiştir. O, şiirde ses, anlam ve biçim bütünlüğünü esas almıştır. Her türlü konuyu şiirde işlenmeye uygun bulan Tarancı, şiiri sosyal amaçlara hizmet için aracı kılmayı reddetmiştir. Şiirlerindeki konularda bireyselliğin hâkim olduğu görülmektedir. Belli kesimler için şiir yazmak şeklinde bir tavır görülmeyen şairin çocuk edebiyatı için kaynak olabilecek şiirleri vardır.

İnsan ömrünün 2-14 yaşları arasında geçen gelişme dönemine "çocukluk çağı" adı verilir. "Çocuk edebiyatı" kavramıyla 2-14 yaşları arasındaki kimselerin ihtiyacını karşılayan bir edebiyat alanının anlatılmak istendiği açıkça görülür. Çocuk edebiyatı ürünleri, çocukluk çağında bulunan kimselerin hayal, duygu ve

¹ Şevket Beysanoğlu, *Cahit Sıtkı Tarancı*, Diyarbakır'ı Tanıtma ve Turizm Derneği Yayınları, Ankara, 1969, s. 65.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı bütün eserleri kapsar. Masallar, hikâyeler, romanlar, anılar, biyografik eserler, gezi yazıları, şiirler, fen ve doğa olaylarını anlatan yazılar vb. hep bu çerçeveye içine girebilir. Çocuk edebiyatı ürünlerinin, tıpkı yetişkinler için hazırlanan eserler gibi, güzel ve etkili olmaları gerekir.²

Çocuk edebiyatı şiirlerinde çocuk teması ve çocuk dünyası en çok işlenen temalardandır. Şiirin bu temaları işlemesi, onun hedef kitlesi olan çocuğa görelilik ilkesine ve onun ruh dünyasını yine onun diliyle zenginleştirmek amacına uygun düşmektedir. Çocuklar için yazılacak metinlerde çocuklara ümit, yaşama sevinci, sevgi gibi olumlu duyguların önde tutulması gerektiği ifade edilmektedir. Bunun yapılabilmesi, çocukların özlem duydukları ya da onlara huzursuzluk veren durumların onları üzmeden kendilerine gösterilmesi yoluyla mümkün olabilecektir.³

Çocuklar için yazılmış ya da çocuklar için uygun olan şiirler çocukların zihinsel ve duygusal yönden gelişmeleri için çok yararlıdır. Çocuğun küçük yaşlardan itibaren yaşına ve seviyesine uygun şiirlerle karşılaşması, duyarlılık kazanmasına, dilin inceliklerini sezmesine imkân verecektir. Sanat eserleri ile böylece tanışma imkânı bulan çocuk, bu iletişim sürecinde sezme, duyma ve görme gücünü besleyip geliştirecektir. Böylece çocukların güzellik duygusunu hissetmeleri ve davranış inceliği kazanmaları mümkün olacaktır.⁴

Çocuklar şiire muhtaçtır; ancak onların ilgisini çekecek eserler ortaya koymadıkça bu ihtiyacı duymazlar. Diğer türlerde olduğu gibi bu türde de seçilecek parçaların çocuğun hayattan zevk almasına, duygu dünyasını zenginleştirmesine ve ufkunu genişletmesine imkân vermesi gerekir. Çünkü çocuklar değişik duyguları, deneyimleri şiir yoluyla da kazanırlar. Bütün bunlar yanında şiirde titizlikle seçilmiş kelimeler aracılığıyla çocuklar,

² A. Ferhan Oğuzkan, *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2001. s. 2-3.

³ Selahattin Dilidüzgün, "Çocuk Kitaplarında Yazınsal Nitelik", *I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu*, Ankara, 2000, s. 258.

⁴ Sedat Sever, "Çocuk Kitaplarında Dilsel ve Görsel Duyarlılık", *I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu*, Ankara, 2000, s. 637.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

kelimelerin gücünü keşfederler. Bu durumda, şiirin çocuk üzerindeki iki önemli etkisi ortaya çıkar:

1. Dil zevki vermek,
2. Kelime dağarcığını zenginleştirmek.⁵

Çocuklar için yazılmış şiirlerde şekil ve içerik yönünden bazı özelliklerin bulunması da gerekmektedir. Çocukların estetik ve moral değerler yönünden eğitilmesi için çocuk şiirlerinde bulunması gereken özellikleri şu başlıklar altında toplamak mümkündür:

1. Kafiye yapısı ve söylenişindeki ahenk sebebiyle ilgi çeken şiirler sık sık okunmalı, çocuklara ezberletilmelidir.
2. Şiir hangi yaş çocuğu için yazılırsa yazılsın, içinde yaşama sevincini taşımalıdır. Umutsuzluk, çocuklar için yazılmış şiirlere girmemelidir.
3. Mizah da çocuk şiirinde yer alabilecek önemli bir unsurdur.
4. Didaktik içeriğe sahip kuru şiirler yerine edebî niteliği olan, estetik duyguyu ön plana alan şiirler tercih edilmelidir.
5. Konu, yaşama sevinci, aile sevgisi, doğa-yurt ve ulus sevgisi, güzellik duygusu gibi olumlu duygu ve davranışları kazandırıcı, geliştirici ve pekiştirici bir nitelik taşımalıdır.

1. Cahit Sıtkı Tarancı'nın Şiirlerinde Masal Unsurları

Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen, olağan dışı olayları anlatan hikâyelere masal denir.⁶ "Halk Masalları" ve "Edebî Masallar" şeklinde sınıflandırılan masallar, çocuk edebiyatı için de çok zengin bir kaynaktır. Halk masallarının konuları yalın olup bu masalarda olay önemlidir. Masalları canlı ve renkli kılan, masal anlatıcısıdır. Çocuklar, sözlü edebiyat geleneğinin ürünü olan bu masalları zevkle okur ve dinler. Edebî masallar ise sanatçılar tarafından yazıldıkları için edebî yönden daha de-

⁵ Alev Sınar Çılgın, *Çocuk Edebiyatı*, Morpa Yayınları, İstanbul, 2007, s. 181.

⁶ *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, C.2, Ankara, 1988, s. 992.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

ğeri olup ahlâkî amaçlar da güderler. Bu tarz masallar yazmak kolay olmayıp bu masallardaki korkunç ve acıklı durumların zaman zaman çocukları tedirgin ettiği, onları kaygı ve tasalara sürüklediği de bir gerçektir.

Çocuk edebiyatında masalların kullanılmasını doğru bulmayan eğitimciler, düşünürler ve edebiyatçılar olmuştur. Fransa'da N. Boileau (1636-1711) ve J.J. Rousseau (1712-1778) masallara karşı olumsuz bakışa sahip en önemli isimlerdir. Bu yazar ve düşünürler, çocuklar için daha çok bilim ve fen konularını işleyen, ahlâkî davranışlar üzerine eğilen eserler yazmışlardır.

Masala karşı olumlu tavır alan ve bu türü çocuklar için çok gerekli gören sanatçı ve düşünürler de vardır. Yine Fransa'da Anatole France (1844-1924), George Duhamel (1884-1966) ve Andre Maurois (1885-1969), içinde hayal unsurlarını yoğun biçimde barındıran masalların küçük yaşlarda masal çağını yaşayan çocuklar için çok önemli ve gerekli olduğuna dikkat çekmişlerdir. Türkiye'de de İbrahim Alaaddin Gövsa ve Sabri Esad Siyavuşgil gibi çok sayıdaki sanatçı ve eğitimci, masalın çocuk dünyasında ve eğitimindeki önemine ve değerine işaret etmişlerdir.⁷

Cahit Sıtkı Tarancı'nın bazı şiirlerinde masal dünyasından izlerin yer aldığı görülmektedir. Şair, şiirlerinde dile getirdiği bu duyguları hikâyelerinde de işlemiştir.⁸ Tarancı'nın şiir kitaplarında tespit edilen ve incelenen bu özellikteki şiirlerde, çocukken dinlediği masallardan hareket ettiği ya da çocuk duyuşunu yansıttığı görülmektedir.

⁷ Bkz. Ferhan Oğuzkan, *a.g.e.*, s.23-25.

⁸ Cahit Sıtkı Tarancı'nın hikâyelerine bakıldığında bazı hikâyelerindeki konu ile şiirlerindeki konuların birbirini hatırlattığı görülmektedir. İnci Enginün, bir sanatçının bir türdeki başarısını diğer bir türdeki başarısını gölgeleyebileceğine, bazı sanatçılarda da bir türün, diğer bir türün genişlemesi veya hazırlığı olarak görüldüğüne işaret etmektedir. Cahit Sıtkı Tarancı'nın bazen şiirinde işlediği bir konuyu daha sonra hikâyede, bazen de hikâyede işlediği konunun şiir sesine ulaştıktan sonra şiirinde kullandığını tespit etmektedir. (Bu konuda daha fazla bilgi için bkz., İnci Enginün, "Cahit Sıtkı Tarancı'nın Şiir ve Hikâyeleri Arasındaki Benzerlik", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, s. 240-249.)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

Cahit Sıtkı Tarancı'nın "Sarayımız"⁹ başlıklı şiiri, içinde masal unsurlarını barındırmaktadır. Şiirde masal ortamını çağrıştıran unsurlar "saray", "meçhul, keşfedilmemiş bir ada", "cinler" gibi kelimeler aracılığıyla ortaya çıkmaktadır. Şair, sevdiğine insanın ancak masalarda görebileceği ve hayal dünyasında canlandırabileceği bir mekân hazırlamak istemektedir. Bu saray, güzelliğini sevgilinin güzelliğinden alacaktır. Saray, bir eşi ve benzeri olmaması yönünden olduğu kadar, başka insanların ulaşamayacağı kadar uzak, sessiz ve tertemiz bir yer olması bakımlarından da masala ait nitelikleri göstermektedir. Gerçekte var olmayan ve şairin düş dünyasında şekillenen bu mekân içinde güzel ve temiz duygular yaşanacaktır. Şair, sevgilisine bir eşi daha olmayan bir saray yaptırmak istemektedir. Saray, masalarda zenginliğin, mutluluğun, devletin, hayatın sembolüdür. İnsan asıl mutluluğu cinler, periler gibi insan dışı varlıkların aracılığıyla ve saray kavramının ifade ettiği zenginlikte değil, sevdiklerinin yanında bulunması sayesinde bulabilecektir. Şiir, muhtevası ve söyleyiş özellikleriyle masal ortamını yaşatmaktadır:

*Sana öyle bir saray yaptırmak isterim ki
Bir eşi henüz daha yapılmamıştır belki.
Henüz keşfedilmemiş, meçhul kalmış bir ada
Gibi sahilden uzak, dalgalar arasında
Bir saray, hem vücudun gibi beyaz bir mermerden;
Sema, deniz ve güneş girer pencerelerden.
Ve pencere camları gözlerinin renginde,
Mis kokusu duyulur bu sarayın içinde.
Bu sarayın içinde her şey güzel, temizdir,
Çünkü her şey aksimiz veyahut gölgemizdir.
Burada yalnız biz varız, ne inler ne de cinler,
Yanan alınlarımız yalnız burada serinler.
Cenneti bulmuş gibi bu sarayın içinde
Ellerin saçlarımda ve başım dizlerinde,
Her şeyden, her insandan, bütün dünyadan ırak,
Tâ içimizden gelen bir ahenge uyararak,
Ve bu ahenkle sarhoş, ister misin sevgilim,
Hiç sonu gelmeyecek bir ömür geçirelim?*

⁹ Cahit Sıtkı Tarancı, "Sarayımız", *Otuz Beş Yaş Bütün Şiirler*, Derleyen: Asım Bezirci, Can Yayınları, 13. Baskı, İstanbul, 1997, s. 42.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

Cahit Sıtkı, "Gece Bahçelerinde"¹⁰ başlıklı şiirinde de kozmik âleme ait unsurlar ve bir çocuğun gözüyle yaşananların anlamıyla masal dünyasına uygun bir ortam yaratmaktadır. Kozmik âleme ait unsurlar olan güneş, ay, yıldızlar, gökyüzü, şairlerin duygu ve düşüncelerini ifade etmenin bir aracıdır. Çocukluk çağlarının özlemi, sonsuzluğun fark edilip dile getirilmesi, ulaşılması ve çözümlenmesi güçtür. Yer, olay ve durumların ifade edilmesinde şair kozmik âleme ait bu unsurları kullanma yoluna gider. Özellikle yıldızlar, çocukların en fazla dikkatini çeken, ulaşamayacak yerleri, insanları; özlemi duyulan yaşamları masal ortamında yaşamının da bir aracı haline getirilmiştir. Yıldızlara uzanma ve onlara ulaşma isteği gerçekleşmesi mümkün olmasa da bu durum, insanın özlemlerine ve düş dünyasındaki hayallerine kavuşmasının bir aracıdır. Aynı zamanda her insanın gökyüzünde bir yıldızının bulunduğu şeklindeki bir inanış biçimi de insan ile kozmik âlem arasındaki ilişkiyi daha tutarlı kılmaktadır. Şair, "Gece Bahçelerinde" adlı şiirinde böylesine bir duyuyu ifade etmektedir:

*Gece bahçelerinde
Işıldayıp da bazen,
Olgun meyva halinde
Sallanırken yıldızlar,
"Elim yetişmez!" diye,
Görenin içi sızlar.
Bu sızıyı içinde
Sen de duyduğun zaman,
Öyle kendi kendine,
Yum gözlerini bir an:
Düşer eteklerine
Bir bir ahû gibi yıldızlar;
Sen istediğin zaman,
Senindir bu yıldızlar.*

Şair, "Gece Bahçelerinde" şiirinde, bir gece gökyüzünü çocuk gözü ve duyusu ile görmekte ve algılamaktadır. Yıldızların olgun meyve halinde sallanması, çocuğun yıldızlara uzanmasına rağmen yetişememesi, gözlerini yumunca yıldızların ahu gibi

¹⁰ Cahit Sıtkı Tarancı, "Gece Bahçelerinde", *a.g.e.*, s. 57.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

eteklerine dökülmesi, şiirde masalı çağrıştıran imgeler ve benzetmelerdir.

Bazı şiirlerde şiirde söz konusu edilen durumun kahramanı hayvanlar ya da cansız varlıklar olabilir. "Kişileştirme" sanatına dayanan bu tür anlatımlar, masalarda ve fabllarda çok sık görülmektedir. Ağaçlar, yıldızlar, dereler, otlar, şiirde kahraman yerine konularak, çocuğun hayal dünyasına seslenmek mümkün olur. İnsanın yaşadığı ya da yaşaması muhtemel olayları ve duyguları bu şekilde çocuğa sezdirmek mümkündür. "Sayıklayan Ağaç"¹¹ adını taşıyan şiirde masal unsurları böyle ortaya çıkmaktadır. Şiirin kahramanı bir ağaçtır. Ağaç, güz geldiğini duyunca her günü işkence ile geçen bir insana benzetilmektedir. Yıldızlar ağaca göz kırpmakta, bu durumdan neşelenen ağaç da kendisini bahar aylarında zannedip bülbülleri çağırarak, o güzel günlerin özlemiyle sayıklamaktadır. İnsan dışı varlıkların kişileştirildiği ve insanlara ait duyguların anlatıldığı şiir, bu özellikleriyle bir masalı hatırlatmaktadır:

*Güzü duymaya görsün ağaç,
Artık her günü bir işkence;
Bir hayale dalar her gece,
Başında gök ürperen bir taç.*

*Göz kırparken ona yıldızlar,
Baharında sanıp kendini
Çağırır eski bülbüllerini,
Ağaç pırıl pırıl sayıklar.*

Çocukların masaları çok sevmelerinin bir sebebi de kahramanlarının insan dışı varlıklardan da seçilmesidir. Hayvanlar, ağaçlar, nehirler, yıldızlar vb. çocuğun düşüncelerine ve hayallerine eşlik, arkadaşlık ederek onun iç dünyasını dışa vurmasına aracı olurlar. Cahit Sıtkı Tarancı, bir çocuk tavrıyla dış dünyaya gözlerini çevirerek orada gördüğü değişik varlıklarla bir masal ortamında dertleşmektedir. "Bizimkiler"¹² başlıklı şiirde böyle bir durum vardır. "Bulut abla", "ağaç kardeş", "leylek amca" seslenişleriyle hem çocuksu tavır hem de masal üslubu ortaya çıkmak-

¹¹Cahit Sıtkı Tarancı, "Sayıklayan Ağaç", *a.g.e.*, s. 124.

¹²Cahit Sıtkı Tarancı, "Bizimkiler", *a.g.e.*, s. 102.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

tedir. Şair, bulutu bir ablaya benzeterek çocuk-abla yakınlık ve sıcaklığını hissettirmeye çalışmaktadır:

*Nereye böyle bulut abla?
Az bekle, beraber gideriz;
Ben de buralı değilimdir.
Mahzun durursun ağaç kardeş?
Galiba şikâyet rüzgârdan!
Anlaşıldı dert ortağıyız.
Öyle ne daldın leylek amca?
Efkârın mı var akşam akşam?
O halde benden sayılırsın.*

.....

Şairlerin şiirlerinde en çok dile getirdikleri duygulardan biri, içinde yaşadıkları çevreyle uzlaşamamanın sonucunda hissettikleri "kaçış duygusu"dur. Masallarda çeşitli sebeplerle yaşadıkları yerden ayrılmak zorunda kalan kahramanlar, her türlü tehlikeyi göze alarak ve her şeyi arkalarında bırakarak bilmedikleri bir ülkeye doğru yola çıkmaktadırlar.

Cahit Sıtkı, Daniel Defoe'nun *Robinson Crusoe* adlı romanındaki kahramana özenerek "Robenson"¹³ şiirinde romandaki kahraman gibi olmak istemektedir. İnsanlar yapmak isteyip de yapamadıkları şeyleri gerçekleştiren kişilere her zaman hayranlık duymuş ve onları saygı ve hayranlıkla anmışlardır. Maceralarla dolu sayılabilecek bir hayatı olmasına ve kalabalık bir çevrede yaşamış olmasına rağmen, Tarancı, kendisini hep yalnız hissetmiştir. Şiirlerinde en yoğun yansıttığı duygu, tıpkı Robenson gibi, içinde yaşadığı çevreden kaçıp uzaklaşmaktır. Kaçmak, uzaklaşmak, insana hüznün ve acı veren bir duygudur. Buna rağmen Cahit Sıtkı'nın romanda da olsa bir yalnızlık yaşayan Robenson adına şiir yazması ve onun yaşadığı hayata özenmesi hem ilginç hem de gerçek hayattan masal dünyasına kaçma arzusunun bir ifadesidir. "Robenson" şiirinde kahraman ve onun yaşadıklarıyla kendini özdeşleştiren şair, kullandığı dil ile de çocuk duyusu ve samimiyetini göstermektedir:

¹³Cahit Sıtkı Tarancı, "Renkler", *a.g.e.*, s. 146.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

*Robenson, akıllı Robenson'um,
Ne imreniyorum sana bilsen!
Göstersen adana giden yolu;
Başımı dinlemek istiyorum.*

.....

*Robenson, halden bilir Robenson,
Adan hâlâ batmadıysa eğer,
Alıp götürürsen beni oraya,
Deniz yolu kapanmadan evvel!*

“Robenson” şiirinde hâkim olan bir tema da tabiattır. Şairin içinde yaşadığı ortamdan tabiata kaçma isteği ve tabiatta kendisiyle baş başa kalma arzusu çocuğun diline uygun düşen bir anlatımla verilmektedir.¹⁴

Şairin “Abbas”¹⁵ adlı şiiri, konusunu kendisinin çocukken dinlediği masallardan almaktadır. Şair, bu durumla ilgili olarak şu açıklamaları yapmaktadır:

“...Abbas” isimli şiir: Çocukluğumda dinlediğim bir masalda, bedbaht bir şehzade, bu haline acıyan ak sakallı bir adamla karşılaşır (Hızır Aleyhisselam); şehzadeye bir saadet parolası verir ve ona der ki: ‘Canın sıkıldığı zaman, Abbas! diye sesleniver, derhal karşına gaibden bir harem ağası çıkar, sofranı kurar, sevgilini getirir, geçmiş günlerini yeni baştan yaşattırır!’ Ve şehzade bu parolayla kendini avutur. Burada Abbas, insanoğlunun heyhat ki sık sık başvurmaya mecbur kaldığı hayali temsil etmektedir. Şiiri ona göre okumalı. Kafiyeyle olması şundandır: Abbas,

¹⁴ Bilge Ercilasun, bu şiirde bir tabiat felsefesinin var olduğunu, şairin bu şiiri itibarıyla Abdülhak Hâmid’in Sahra’sında anlattığına benzer bir tavır sergilediğini ifade etmektedir. Ancak bu tabiat felsefesi Cahit Sıtkı’nın diğer şiirlerinde de var olan bir unsur değildir. Çünkü Cahit Sıtkı, tabiat unsurları üzerinde derinlemesine düşünmeden tabiatı seyrederek ve tabiat unsurlarından bahseder. Cahit Sıtkı’ya göre tabiatteki çeşitli varlıklar, hayatın kendisini temsil eden vazgeçilemeyecek kadar güzel nesnelere. (Bilgi için bkz. Bilge Ercilasun, “Cahit Sıtkı Tarancı’nın Şiirleri Üzerinde Bir Araştırma”, *Yeni Türk Edebiyatı Üzerine İncelemeler-1*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997, s. 195-196.

¹⁵ Cahit Sıtkı Tarancı, “Abbas”, *Otuz Beş Yaş Bütün Şiirler*, s.157.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

*benim söylediklerimi ses olarak aynen tekrar etmekte-
dir, benim aks-i sadamdır. Vezinsizdir, zira verdiğim
emirlerin harfiyen yerine getirilemeyeceğini biliyo-
rum, müdrikim. Zaten aks-i sadalarda aynı cümle
bütün uzunluğuyla tekrar edilmez de, yalnız son he-
cenin tekerürü kuvvetle duyulur. Vezinsizliği icab et-
tiren diğer bir sebep de, hayatla hayal arasındaki uçur-
umdur, bu uçurumun şair tarafından duyulması ve
duyurulmak istenilmesidir.”¹⁶*

Şair, Abbas'ın¹⁷ her isteği yerine getiren bir masal kahramanı
şeklinde düşünmekte ve sihirli seccadesiyle zamana hükmetmesini
istemektedir:

*Haydi Abbas, vakit tamam;
Akşam diyordun işte oldu akşam.
Kur bakalım çilingir soframızı;
Dinsin artık kalb ağrısı.
Şu ağacın gölgesinde olsun;
Tam kenarında havuzun.
Aya haber sal çıksın bu gece;
Görünsün şöyle gönlümce.
Bas kırbacı sihirli seccadeye,*

¹⁶ Cahit Sıtkı Tarancı, *Ziya'ya Mektuplar*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1957, s. 130.

¹⁷ Cahit Sıtkı, şiirinde anlattığı Abbas adlı şahsı ve şiirdeki anlatılanları, “Abbas” adlı hikâyesinde de anlatmıştır. Hikâyede ve şiirdeki Abbas, Cahit Sıtkı'nın emir eridir. Cahil, hizmet ettiği komutanının isteğini derhal yerine getiren, bir kolu sakat bir Anadolu genci olan Abbas, yazara ninesinden dinlediği masallardaki Hızır Aleyhisselam'la benzerlikler göstermektedir. Bir akşam Abbas'la konuşan şairin aklına İstanbul ve ilk sevgilisi gelir. Tıpkı masaldaki şehzade gibi, Abbas'a dileğini söyleyerek, İstanbul'daki sevgilisini alıp yanına getirmesini ister. Ertesi sabah verdiği emri yerine getirmek ve İstanbul'a gitmek için Abbas'ın hazırlandığını gören şair, emir eri Abbas'ın bu fedakârlığı karşısında çok duygulanır. Akşam bir masal dünyasında gezinirken dile getirdiği isteğini sabah olunca kendisi bile unutan şair, emir eri Abbas'ın bu isteği emir sayıp yerine getirme azmi ve kararlılığı karşısında yaşadığı gerçek şartları sorgular ve masaldaki kahramanlarla avunur. Şairi “Abbas” şiirini yazmaya götüren, emir eri Abbas'ın şairin arzusunu derhal yerine getirmek için gösterdiği kararlılıktır. (Bkz., İnci Enginün, “Cahit Sıtkı Tarancı'nın Şiir ve Hikâyeleri Arasındaki Benzerlik”, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, s. 240-249.)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

Göster hükmettiğini mesafeye
 Ve zamana.
 Katıp tozu dumana,
 Var git,
 Böyle ferman etti Cahit,
 Al getir ilk sevgiliyi Beşiktaş'tan
 Yaşamak istiyorum yeni baştan."

2. Cahit Sıtkı Tarancı'nın Şiirlerinde Tekerleme

Tekerleme, çocuk folklorunda hoşça vakit geçirmek, dil becerisi sergilemek, oyunlarda eş ya da ebe seçmek için kullanılan ölçülü ve uyaklı söz takımlarıdır¹⁸. Türk folklorunda ilk örneklerine on birinci yüzyılda *Divan-ı Lüğati't-Türk*'te rastlanan tekerlemelerin ortaya çıkışı konusunda L. Sami Akalın şu tespitleri yapmaktadır:

1. Tekerleme, çocukların bir dil oluşturması, dilin boyutlarını ve kurallarını denemesi, dilin tadını çıkarması ihtiyacından doğmuştur.

2. Çocuk dili, ana dilinden ayrıdır. Çocuk, bu özel dili kendi yaşlıları ve arkadaşları arasında anlaşma aracı yapar. Çocuk oyunları, bu özel dili içinde yürür.¹⁹

Çocuk şiirinde tekerlemeler önemli yer tutmaktadır. Çocuklar –kaynağı ne olursa olsun- uyum, kafiye, tekrar gibi ses ve hayale, mizaha, şaşırtmaya (sürprize) ağırlık veren anlatım özelliklerinden dolayı tekerlemeleri dinlemekten ve ezberlemekten çok zevk duyarlar.²⁰ Dilin en doğal ve ritmik kullanım biçimi olan tekerlemeler, şiirde ve masalların başlangıç kısımlarında özel bir anlatım biçimi olarak yer almaktadır. Şiirde bu ritmik yapıyı içinde barındıran söyleyişler, şiirin akıcılığını sağladığı gibi, onun kolay

¹⁸ Gürel, Zeki-Temizyürek, Fahri- Şahbaz, Namık Kemal, *Çocuk Edebiyatı*, Öncü Basımevi, Ankara, 2007, s. 226.

¹⁹ Akalın, L. Sami, "Çocuk Oyunları ve Oyun Tekerlemeleri", *Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987'den aktaran*, Gürel, Temizyürek, Şahbaz, a.g.e., s. 226.

²⁰ A. Ferhan Oğuzkan, *Çocuk Edebiyatı*, Anı Yayınları, Ankara, 2001, s. 251.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 4 / 1-I Winter 2009*

okunmasını ve hatırdaki kalmasını da sağlamaktadır. Tarancı'nın "Renkler"²¹ adlı şiirinde böyle bir anlatım tarzı görülmektedir:

*Gündüze alışan renkler,
Her gece perişan renkler.
Eşyada bakış mısınız,
Zamanda akış mısınız,
Gözümde hatıralar mı?
Yekpâre varlığını
Siz misiniz parçalayan,
Farksız kırık aynalardan?
Sizde mi yaşamaktayım,
Gündüze alışan renkler,
Her gece perişan renkler?*

Tarancı'nın "Eşya"²² şiiri, insanın çevresini olumsuz biçimde algılayışının özelliklerini vermektedir. Şiirde ilk mısra serbesttir. İkinci mısralardaki kafiye ve rediflerle tekerlemedeki ahenk sağlanmaktadır. Zengin kafiyenin hâkim olduğu şiirde rediflerin de katkısıyla güçlü bir ritim kendisini hissettirmektedir.

*Gece oldu mu korkunç
Şekiller alan eşya:
İçime ürpermeler,
Korkular salan eşya,
Ben çileden çıkarken,
Seyrime dalan eşya,
Sabahadek gözleri,
Gözümde kalan eşya,
Bana söyleseydiniz,
-Tasam oldu sırrımız,-
Donmuş kimildamayan,
Birer rüzgâr mısınız?
Bencileyin düşünür,
Daha ağlar mısınız?
Ben sizi var sanırım,
Sahiden var mısınız?*

²¹ Cahit Sıtkı Tarancı, "Renkler", *Otuz Beş Yaş Bütün Şiirler*, s. 71.

²² Cahit Sıtkı Tarancı, "Eşya", *a.g.e.*, s. 73.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

Cahit Sıtkı'nın şiirlerinde çocuk duyarlılığını yansıtan tekerleme üslubu "Uçtu Uçtu"²³ şiirinde de görülmektedir. Şiirde tekerleme üslubu, yoğun tekrarlar ve çocuk dünyasına ait kelimeler kullanılarak ortaya çıkmaktadır. Leyleğin ve masanın uçması, Semahat'ın uçması, gerçeğe hayalin iç içe geçtiği ve eğlendirme unsurunun ortaya çıktığı bir durumu ortaya koymaktadır. Tekerlemelerde, eğlendirme yanında çocuğun dilin kurallarını ve bir araya gelmesi, gerçekte mümkün olmayan durumları, eşyaları ve kavramları bir araya getirmesiyle farklı bir anlatım hâkim olur:

*Uçtu uçtu leylek uçtu,
Uçtu uçtu masa uçtu,
Uçtu uçtu Semahat uçtu,
Uçtu uçtu.....?
Ne uçtu sanırsınız çocuklar?
Uçtu uçtu gençliğim uçtu.*

Ritim duygusuna sahip şiirler çocuklar için ayrı bir değer taşımaktadır. Çocukların masallar aracılığıyla erken yaşlarda tanıdığı ve sevdiği bu tür şiirler, çocuğa bazı değerler kazandırmada şiiri araç olarak kullanmaya imkân tanımaktadır. Cahit Sıtkı Tarancı'nın "Sağ El"²⁴ adını taşıyan şiiri, bu özellikleri taşımaktadır. Tekerleme üslubunun hâkim olduğu şiir, çocuğun el becerilerini kullanırken geleneksel inançlara ve anlayışlara bağlı bir tercihi benimsemişini de ortaya koymaktadır. Sağ el, çocuk için neredeyse bütün varlığının sebebidir. Sağ el, toplumda büyüklerin çocuk eğitiminde el becerilerini ve alışkanlıklarını geliştirmede verdikleri öneme dayanılarak "arslan elim", "dillere destan elim" gibi önem ve değer taşıyan ifadelerle de yüceltilmektedir. "Yediğim ekmek senden/Sen ev yıkmaz ev yapar" mısralarında ortaya çıkan kültürel değerler, şiirdeki basit ve çocukça söyleyişin içerisine "değerler eğitimi" açısından şiire ayrı bir nitelik kazandırmaktadır. Böylece çocuğa, yemek yerken sağ elini kullanma alışkanlığını kazanması gerektiği, sağ elle yapılan işlerin yıkıcı değil yapıcı olduğu şeklindeki değerler telkin edilmektedir.²⁵

²³ Cahit Sıtkı Tarancı, "Uçtu Uçtu", *a.g.e.*, s. 156.

²⁴ Cahit Sıtkı Tarancı, "Sağ El", *a.g.e.*, s. 205.

²⁵ İnci Enginün, Cahit Sıtkı Tarancı'nın "Sağ El" şiiri ile "Eldiven" hikâyesi arasında bir ilişki kurmaktadır. Hikâyede, bir sigorta şirketinde çalışan Osman, eldiven giymeyi sevmemektedir. Ona göre eldiven, insanın tabiatı,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

Tekerleme üslubuyla kaleme alınan şiir, çocuk söyleyişinin ve basit söyleyişin özelliklerini taşımaktadır. Şiir bu özellikleriyle, dil ve estetik yönünden olduğu kadar, değerler sistemine ait unsurları yoğun biçimde içinde barındırması bakımından da değer taşımaktadır:

*Sağ elim arslan elim
Her hâli ayrı elim
Dillere destan elim
Âlemde senden gayrı
Gerçek dayanak mı var
Yediğim ekmek senden
Sen ev yıkmaz ev yapar
Sensin beni ben eden
Sağ elim arslan elim
Dost için düşman için
Her zaman insan elim
İstemem dert göresin
Sen dünya maceramda
Aşkım sabrım kararım
Gülsem de ağlasam da
Ancak seninle varım.*

Cahit Sıtkı'nın "Kur'a"²⁶ şiirinde de tekerleme üslubuyla birlikte tabiata ait güzelliklerin ve onlara duyulan özlemin anlamı yer almaktadır. Şiirin ikinci bölümünde dile getirilen duygu ve düşünceler, tekerlemelerdeki kuvvetli ritmi ile çocuk gözüyle dış dünyaya ait varlıkların algılanmasını başarılı biçimde yansıtmaktadır:

.....
*Ağacı kıskanırım,
Yemiş yüklü dalı var;
Bahar olsun, güz olsun,
Ne güzel masalı var!
İmrenirim arıya,*

çevresindeki güzellikleri, lezzetleri somut olarak algılamasına ve tadabilmesine engeldir. Bir kaza sonucu sağ elini kaybeden Osman, sağ eline eldiven takmak zorunda kalır. (İnci Enginün, "Cahit Sıtkı Tarancı'nın Şiir ve Hikâyeleri Arasındaki Benzerlik", s. 241.)

²⁶ Cahit Sıtkı Tarancı, *Otuz Beş Yaş Bütün Şiirler*, "Kur'a", a.g.e., s. 94.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

*Petek petek balı var;
Kondduğu çiçeklerin
Pembesi var, alı var.*

Cahit Sıtkı Tarancı'nın en güzel şiirlerinden birisi de "Çocukluk"²⁷ adını taşır. Bu şiirin iki temel özelliği, çocuk duyusunu çok güzel yansıması ve tekerleme üslubunu muhteva ile birleştirmesidir. Şiirde anlatılanlar gerçek âleme ait değil, şairin hayal dünyasına ve çocuk ruhundaki dünyaya aittir. Affan Dede, şaire çocukluğunu vermeyi başaran bir masal kahramanıdır. Bu yönüyle, masallardaki iyi kahramanların isteklerini yerine getiren iyi kalpli cinlere ya da büyücülere benzemektedir. Affan Dede'den çocukluğunu para ile satın alan şair, belki de çocukluğunda yaşamadığı ya da kıymetini anlayamadığı oyunları oynar, güzellikleri yaşar. Bütün bunların gerçek hayatta yapılabilmesi mümkün değildir. Bunun bilincinde olan şair, çocuk dünyasına ve ruhuna uygun bir masal dünyası oluşturmuş, bu güzellikleri tekrar yaşama arzusunu dile getirmiştir:

*Affan Dede'ye para saydım,
Sattı bana çocukluğumu.
Artık ne yaşım var, ne adım;
Bilmiyorum kim olduğumu.
Hiçbir şey sorulmasın benden;
Haberim yok olan bitenden.*

*Bu bahar havası, bu bahçe;
Havuzda su şırıl şırıldır.
Uçurtmam bulutlardan yüze,
Zıpızplarım pırl pırlıdır.
Ne güzel dönüyor çemberim;
Hiç bitmese horoz şekerim!*

Sonuç

Cahit Sıtkı Tarancı ilk şiirlerini, lise yıllarında *Servet-i Fünun*, *Muhit* ve *Galatasaray Lisesinin* çıkardığı *Akademi* mecmuasında yayınlamıştır. *Ömrümde Sükut* (1933), *Otuz Beş Yaş* (1946) ve *Düşten Güzel* (1952) adlı şiir kitaplarındaki şiirler, şairin yaşadığı

²⁷ Cahit Sıtkı Tarancı, "Çocukluk", *a.g.e.*, s. 164.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

dönemdeki yerli ve yabancı estetik anlayışların özelliklerini taşı-
maktadır. Kendine has bir duyuş ve ifade tarzına ulaşan şair, bu
özellikleyle orijinalliği ve unutulmazlığı yakalayabilmiştir.

Cahit Sıtkı Tarancı doğrudan çocuklar için şiir yazmamış-
tır. Ancak yazdığı bazı şiirlerinde çocuksu tavrı, çocuk duyuşunu
yansıtan söyleyişler bulunmaktadır. Özellikle masal ve tekerleme
türleriyle yakınlık gösteren bu şiirler, çocuk edebiyatı için kaynak
olma niteliğine sahiptir. Çalışmada tespit edilip sınıflandırılan ve
incelenen şiirler, içerik, üslup ve şekil yönünden çocukların hayal
dünyalarının gelişmesi ve zenginleşmesine katkıda bulunacaktır.
Bu şiirler aynı zamanda masal ve tekerleme türlerinin üslup özel-
liklerini de içerdiğinden, çocuk diline yatkın olup çocukların dil
becerilerinin gelişmesine olumlu katkı yapacak niteliktedir.

Cahit Sıtkı Tarancı'nın bu çalışma kapsamında tespit edilip
değerlendirilmiş olan şiirlerinden birkaçı, antolojilerde ve bilimsel
çalışmalarda çocuk edebiyatı ürünleri olarak değerlendirilmekte-
dir. Cahit Sıtkı Tarancı'nın şiirlerinin çocuk edebiyatına kaynaklık
edecek türler açısından değerlendirilip incelendiği bu çalışma, bu
şiirlerin sayı bakımından artmasına katkıda bulunabilecektir.

Bu çalışmada Cahit Sıtkı Tarancı'nın şiirlerinin çocuk ede-
biyatına kaynak olma yönünden inceleme ve sınıflandırılması
amaçlanmıştır. Bunun yanında, şairin farklı türlerden yararlanarak
yazdığı ve çocuk edebiyatında kullanılabilecek metinlerin tespit
edilmesine çalışılmıştır. Çocuk edebiyatının ve çocuk edebiyatı
alanındaki eserlerin nicelik ve nitelik bakımından gittikçe önem
kazandığı ülkemizde, bu çalışma ile tespit edilen şiirlerle çocuk
edebiyatımızın daha da zenginleşmesi amaçlanmaktadır.

KAYNAKLAR

- BEYSANOĞLU, Şevket, *Cahit Sıtkı Tarancı*, Diyarbakır'ı Tanıtma ve Turizm Derneği Yayınları, Ankara, 1969.
- DİLİDÜZGÜN, Selahattin, "Çocuk Kitaplarında Yazınsal Nitelik", *I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 2000.
- ÇILGIN, Alev Sınar, *Çocuk Edebiyatı*, Morpa Yayınları, İstanbul, 2007.
- ENGİNÜN, İnci, "Cahit Sıtkı Tarancı'nun Şiir ve Hikâyeleri Arasındaki Benzerlik", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Derghâh Yayınları, İstanbul, 2001.
- ERCİLASUN, Bilge, "Cahit Sıtkı Tarancı'nun Şiirleri Üzerinde Bir Araştırma", *Yeni Türk Edebiyatı Üzerine İncelemeler-1-*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.
- GÜREL, Zeki-Temizyürek, Fahri- Şahbaz, Namık Kemal, *Çocuk Edebiyatı*, Öncü Basımevi, Ankara, 2007.
- OĞUZKAN, A. Ferhan, *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2001.
- SEVER, Sedat, "Çocuk Kitaplarında Dilsel ve Görsel Duyarlık", *I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 2000.
- TARANCI, Cahit Sıtkı, *Ziya'ya Mektuplar*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1957.
- TARANCI, Cahit Sıtkı, "Sarayımız", *Otuz Beş Yaş Bütün Şiirler*, Derleyen: Asım Bezirci, Can Yayınları, İstanbul, 1997.
- TARANCI, Cahit Sıtkı, "Gece Bahçelerinde", *Otuz Beş Yaş Bütün Şiirler*, Derleyen: Asım Bezirci, Can Yayınları, İstanbul, 1997.
- TARANCI, Cahit Sıtkı, "Sarayımız", *Otuz Beş Yaş Bütün Şiirler*, Derleyen: Asım Bezirci Can Yayınları, İstanbul, 1997.
- TARANCI, Cahit Sıtkı, "Sayıklayan Ağaç", *Otuz Beş Yaş Bütün Şiirler*, Derleyen: Asım Bezirci, Can Yayınları, İstanbul, 1997.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

TARANCI, Cahit Sıtkı, "Renkler", *Otuz Beş Yaş Bütün Şiirler*, Derleyen: Asım Bezirci, Can Yayınları, İstanbul, 1997.

TARANCI, Cahit Sıtkı, "Eşya", *Otuz Beş Yaş Bütün Şiirler*, Derleyen: Asım Bezirci, Can Yayınları, İstanbul, 1997.

TARANCI, Cahit Sıtkı, "Uçtu Uçtu", *Otuz Beş Yaş Bütün Şiirler*, Derleyen: Asım Bezirci, Can Yayınları, İstanbul, 1997.

TARANCI, Cahit Sıtkı, "Sağ El", *Otuz Beş Yaş Bütün Şiirler*, Derleyen: Asım Bezirci, Can Yayınları, İstanbul, 1997.

TARANCI, Cahit Sıtkı, "Kur'a" *Otuz Beş Yaş Bütün Şiirler*, Derleyen: Asım Bezirci, Can Yayınları, İstanbul, 1997.

TARANCI, Cahit Sıtkı, "Kur'a" *Otuz Beş Yaş Bütün Şiirler*, Derleyen: Asım Bezirci, Can Yayınları, İstanbul, 1997.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*